

Natuur rond het Markdal

Info: 06-40007219

Watermolens van de Mark

Door het verval van veertig meter van bron tot Breda heeft het water van de Mark veel dynamiek. Met een gemiddeld verval van een meter per kilometer, en soms meer. Al vroeg in de middeleeuwen werd die kracht benut met watermolens. Daarvoor was door opstuwning op boerenland van hogerhand een vergunning nodig (ook toen al!) van de Heer van Hoogstraten of Breda. Uiteraard tegen een flinke jaarlijkse vergoeding (ook toen al!).

We gaan ze langs en beginnen stroomopwaarts bij Hoogstraten, daar staat een prachtig werkend monument: De Laermolen. Het was meer dan een eeuw maar een krotje als restant van generaties watermolens op deze plek sinds 1381. Totdat een groep bevlogen idealisten met wapperende handjes het krot restaureerden tot het prachtig werkende monument, dat sinds 2004 een 'maalvaardige olieslagmolen' is. Met jarenlang de bezielende Dimitri Van Pelt als voorzitter en waar op zondagmiddag 22 januari weer overheerlijke 'smoutebollen' voor bezoekers in de verse koolzaadolie gebakken worden.

Vloeiweide van Jos Martens bij Meersel Molen - met aqua-aquaduct

Met de stroom mee doemt de Meersel Molen op, al sinds 1382 daar, en haast niet herkenbaar. Want verborgen in het grote gebouw in de haakse bocht van Dreef naar Klein Eyssel. Zijn molenwater stroomt onder de weg door, drijft de schepraderen aan en klatert dan in de vijver op weg terug naar de Mark. Vaak is de theetuin naast het fietspad op zomerse zondagen open en het mechaniek van de molen te bezichtigen.

De watermolenaar betaalde zijn Hoogstratense Heer niet alleen in dukaten, maar ook met rogge, (bijen)was, kruiden en .... palingen!

In het voorjaar schepte hij de piepjonge glasaaltjes over de stuw, zodat ze bovenstrooms konden opgroeien. Als ze na een paar jaar paairijp terug naar de Sargossazee zwommen, werden ze dankbaar door de vissende molenaar

afgevangen. Want hij moest als pacht er jaarlijks tweeduizend aan zijn Hoogstratense Heer leveren! Aantallen die nu met de kritieke palingstand onvoorstelbaar zijn! Maar het was dan ook de watermolen met de hoogste pacht.

Tijdens de Vlaamse Erfgoed cursus van Markvallei werd nog een watermonument vlakbij getoond, een historische Vloeiweide, die net oost van de stuw ligt. Een vloeiweide wordt vruchtbaar gehouden door jaarlijkse overstromingen die voedselrijk slib afzetten. Deze vloeiweide was heel ingenieus ontdekte de eigenaar Jos Martens. Bij hoogwater stroomde het water via een hoge 'goot' zo ver mogelijk het perceel in, om na de slibafzetting in het stilstaande water via lager gelegen greppels weer weg te stromen. Die greppels kruisten onderdoor haaks de 'goot'. Dus als aquaduct, maar hier een 'aqua-aquaduct': water over water! In die cursus kwam ook de vraag hoe het met de watermolens in de 'ollandse Mark zat?

Daar weet de historicus Karel Leenders van te zeggen dat die er eigenlijk niet waren! Er zijn vermoedelijk in de vroege middeleeuwen wat kleintjes geweest, zoals de molenstenen die bij Daesdonk gevonden zijn, lijken te getuigen. En plannen om rond ca 1650 een watermolen bij de Blauwe Kamer te bouwen gingen niet door. Want de Heer van Breda wilde de vrije vaart van en naar Hoogstraten behouden! Net als de recreatieve kanoërs van nu. Ook als een vorm van cultureel erfgoed? Hoe dan ook, de Mark is tien kilometer lang 'molenvrij' gebleven. Toch is er in het Ginneken vlakbij de museale (en een jaar 'gezelligste van Nederland') Jaak van Wijck's gereedschapswinkel, een straatje dat 'Watermolen' heet. Dat klopt, Breda had vroeger (1537) heel wat

*Weer een IJsvogel (bij Valkrust) !
Foto Lieneke Steijn*

watermolens, die “bij opkomst en verloop van het geteij maalden” op het ritme van eb en vloed. Zo ook in het Kasteel van Breda (nu KMA) “wat in tijd van nood van groot nut kan zijn”.

Voor het eerst, eerst één dan vier Putters in tuin Otto Knittel, op zaadstengels van Natuurmonumenten.
Foto Ria Lambregts

Natuurlijk is er ook bij het beekherstel van de Mark aan gedacht om de kracht van het water te benutten. Sinds kort is er ver weg in de Achterhoek een vijzelpomp bij een stuw te zien die het water niet omhoog pompt, maar omláág! In dat landgoed Singraven wordt die vijzel aangedreven door het ‘omlaag’-stromende water en levert zo elektriciteit aan honderdtwintig gezinnen! Een primeur voor Nederland, van een specialistische Spaanse firma. Maar niet toepasbaar in het Markdal.

Want het is de bedoeling om de dynamiek van het water in een vrijstromende Mark - bij voorkeur zonder remmende stuwen – zelf zijn natuurlijke meanderbeddingen te laten vormen, met oeverafkalving en aangroeiende zandbanken. Met de kracht van geregelde overstromingen en natuur die zijn kansen krijgt en pakt! Een mooie wens voor het nieuwe jaar!

Markandalletjes

* Veel regen, water in de Mark staat hoog. Nu de kunst van het vasthouden! Onder kristalheldere nachten van nu!

* Eindejaars bloeiende plantenjacht. Zaterdag 31 dec. 13u30-15u30.

Wat bloeit er nog met Oudjaar? IVN natuurgidsen, o.a. Aad van Diemen. Aanmelden via IVN Mark&Donge website. Frisse neus voor oliebollen 's avonds.

* De vogels vliegen in tuinen en buiten, geniet er van.

* Namens alle stukjesschrijvers en fotografen GELUKKIG en DUURZAAM 2023 !